2.

Sedem zručností, ktoré deti podnietia ku spolupráci

Počas môjho prvého učiteľského roka som si v hlave a potom aj v praxi zaviedla slogan spoločnosti NIKE: „Proste to sprav!“ Učebný deň a hodiny som si presne rozdelila do jednotlivých častí, aby som všetko stihla. Lenže zvládnuť to množstvo učiva si vyžadovalo spoluprácu celej triedy, čo v mojom prípade akosi nehrozilo.

Slovo *spolupráca* znamená *pracovať spolu na dosiahnutí rovnakého cieľa*. Podaktorí moji študenti ale slovo spolupráca asi pochopili ako cieľ priviesť ma do hrobu. Počas kontroly domácej úlohy sa ma päť študentov spýtalo, či by si nemohli odskočiť na záchod, okolo mňa preleteli dve papierové lastovičky a jeden žiak stihol zaspať na lavici, spadnúť zo stoličky a zas sa na ňu otrávene posadiť.

Čo sa to len s tými deťmi porobilo? Vari nechápu, aké je pre ne vzdelanie dôležité? Čo si nespojili vzdelanie a svoju budúcnosť? Žeby im bolo slovíčko sebaovládanie úplne cudzie?

Jedného dňa, keď sme sa s kolegami cez prestávku prechádzali po chodbe, zazreli sme, ako sa skupinka chlapcov bije o to, kto je na rade, aby sa mohol hrať s loptou. Kolegyňa znechutene zagúľala očami a povedala: „Len sa na nich pozri, sú ako malé deti. Prečo sa správajú tak hlúpo?“ Len som prikývla, ale hlavou mi prebleslo, že oni sú predsa naozaj deti a my sme dospelí a mohli by sme sa aspoň pokúsiť brať ich tak. A rovnako chápať aj ich správanie. Keď som v zborovni stretla Janu, zverila som sa jej so svojou myšlienkou.

Jana kývla hlavou: „Niektorí z nich možno zažívajú také starosti, o akých sme my v ich veku nemali ani len poňatia. Napríklad ja mám v triede hneď niekoľko detí, ktoré svojich rodičov ani poriadne nepoznajú. Rodičia sú zaneprázdnení podnikatelia, stále sú na nejakých schôdzkach a na ratolesti im vôbec neostáva čas. Ďalšie deti zas rodičov takmer vôbec nevídajú, lebo do roboty chodia vo dne i v noci, aby aspoň nejako vyšli s peniazmi a prežili do ďalšej výplaty. Karol mi pre zmenu povedal, že jeden jeho žiak bol v priebehu školského roka v dvoch pestúnskych rodinách a v troch rôznych školách. A ty si mi svojho času spomínala, že jeden chlapec žije v ubytovni pre bezdomovcov. Nielenže sa niektoré deti musia vyrovnať s problémami dospelých, ale zároveň aj prichádzajú o možnosť užiť si detstvo.“

Jana sa zarazila a hlboko si povzdychla. „Je smutnou pravdou, že dnešné deti sú vystavené abnormálnemu stresu a problémom. Ak ich chceme niečo naučiť, musíme im najprv pomôcť uľaviť si od emocionálneho bremena, ktoré so sebou dennodenne nosia do triedy. To znamená, že my, učitelia, máme okrem povinnosti učiť ich ešte aj ďalšie povinnosti takmer identické s tými rodičovskými.“

Táto myšlienka sa mi zdala viac než pravdivá. Aj napriek tomu, že sa u mňa v triede nájdu aj deti, ktoré sa chcú učiť a prídu s pozitívnou energiou, ostatné sedia skleslé so spustenou hlavou a bez akejkoľvek chuti do života, už vôbec nie do učenia. Možno aj to je skutočný dôvod, prečo niektorí odmietajú plniť aj tie najjednoduchšie úlohy. Nech už sa u nich doma deje čokoľvek, vždy sa to odrazí na ich výkonoch v škole. Keď Samko poprosil mamu, či by jej nemohol prečítať domácu úlohu, poslala ho preč. (Pre-

tože sa krátko predtým pohádala s priateľom.) Miriam, ktorej matka zomrela a otec alkoholik sa o ňu veľmi nezaujímal, zas vychovávala skôr televízia a staršia kamarátka. Vôbec netušila, ako má s ľuďmi hovoriť. Erikova mama zas trpí chronickou depresiou. Ako majú takéto deti vedieť niečo o spolupráci? Ak aj trochu vedia, určite nie od svojej rodiny. Je jasné, že ja ako učiteľ nemôžem zmeniť ich život doma, ale celkom určite môžem urobiť niečo s ich časom stráveným v škole.

Ako som tak uvažovala o svojom štýle výučby, uvedomila som si, že občas sa zrejme správam ako pedantský generál rozdávajúci príkazy a zákazy.

„Zastrúhaj si ceruzku!"
„Zdvihni tú ruku poriadne!"
„Láskavo sa podpíš!"
„Sadni si!"
„Vytiahni si knihy!"
„Dívaj sa do svojho zošita!"
„Dávaj pozor!"
„Buď ticho!"
„Už aj vypľuj tú žuvačku!"
„Dávaj pozor na ten počítač!"

Nielenže som im vravela, čo majú robiť, ale vravela som im aj, čo robiť nesmú.

„Nebehajte po chodbe!"
„Nekop do tej stoličky!"
„Nebuď drzý!"
„Nezabudni na domácu úlohu!"
„Nepíš na ten stôl!"
„Nerozprávaj!"
„Neodpisuj!"
„Nedávaj tú tašku pod nohy!"

Namiesto toho, aby som sa venovala vyučovaniu, snažila som sa kontrolovať rozbláznených žiakov. Ale ako inak z nich urobiť civilizovaných a slušných ľudí? O čo viac som sa snažila pritvrdiť a nešetriť rozkazmi, s o to väčším odporom som sa u nich stretávala. Drahocenný čas vyučovacej hodiny zakaždým uplynul ako voda, ale ja som po celý čas nerobila nič iné, len som sa slovne preťahovala so svojimi žiakmi. V podaktoré dni som mala pocit, že mi neostala energia ani na dýchanie, pretože som sa úplne vybila v tých márnych súbojoch.

Vzala som do rúk knihu *Ako hovoriť, aby nás deti počúvali – Ako počúvať, aby nám deti dôverovali* a zamerala som sa na kapitolu o budovaní spolupráce. Všetko sa ale odo-

hrávalo doma, tak som sa rozhodla, že si porobím poznámky a vezmem ich do školy, aby mi poradili kolegovia. Keď ostatní poobede popíjali kávu, vytiahla som poznámky a začala som: „Tak poďte na to. Poďme sa zahrať na školu. Ja som učiteľka a vy ste moji žiaci. Počúvajte ma a skúste sa sami seba zakaždým spýtať, ako sa po mojich slovách cítite. Čo vo vás vyvolávajú. Potom mi prezradíte vaše reakcie."

„V žiadnom prípade," odvetil rozhodne Karol, „minule som bol pokusným králikom, nech je to teraz niekto iný. Ja budem učiteľ a vy budete reagovať." Tu si môžete prečítať, čo nám povedal Karol a ako sme na to reagovali my – Jana, Mária a ja – ako žiačky.

Učiteľ: (**obviňovanie a karhanie**) „Už zase si si zabudol ceruzku? Čím chceš teraz písať? Prstom? Všetci teraz musíme kvôli tebe prestať pracovať a čakať, kým ti ju niekto požičia."

Reakcie žiakov: „Ja mi na nič."
„Nikdy nič neurobím dobre."
„Tá učiteľka je na mňa zlá."

Učiteľ: (**nadávanie**) „Ty si úplne hlúpy? Odovzdal si mi nepodpísaný test!"

Reakcie žiakov: „Nenávidím ťa!"
„Všetko pokazím. Nedokážem sa ani len podpísať."

Učiteľ: (**hrozba**) „Ak tu ešte raz uvidím letieť papierové lietadielko, tak vyletíte z triedy tak rýchlo, že sa z toho nespamätáte. A ak to bude pokračovať, pôjdeme rovno za riaditeľom."

Reakcie žiakov: „Je mi to jedno."
„Pre mňa za mňa môžeme ísť aj k pápežovi."
„Mám strach."

Učiteľ: (**príkazy**) „Okamžite prestaňte rozprávať! Dajte preč tie zošity. Seďte rovno. Robte, švihom!"

Reakcie žiakov: „Nie som tvoj sluha."
„Urobím to, ale pekne pomaličky."
„Ako sa dostať preč z tohto väzenia?"

Učiteľ: (**prednáška a poučovanie**) „To od teba nebolo pekné, že si Jankovi pokazil pero. Akoby sa ti páčilo, keby niekto zničil niečo tebe? Ak si od niekoho niečo požičiavaš, musíš na to dávať pozor. Aj ty by si si určite prial, aby na tvoje veci dávali pozor druhí, keď im niečo požičiaš."

Reakcie žiakov: „Som zlosyn."
„Bla, bla, bla..."
„Rečičky."

Učiteľ:	(**varovanie**) „Dávajte pozor na tie skúmavky! Spadnú vám a dorežete sa! A čo tu robí ten zapálený stojan? Chcete to tu podpáliť?“
Reakcie žiakov:	„Mám strach.“ „Radšej sa ničoho nebudem chytať.“ „Si úplne mimo, nestane sa nič.“
Učiteľ:	(**v úlohe mučeníka**) „Každé popoludnie odtiaľto odchádzam so šialenou bolesťou hlavy. A prečo? Kvôli vám! Vidíte tie sivé vlasy? To je všetko vaša práca!“
Reakcie žiakov:	„Kúpim ti farbu na vlasy.“ „Chcem ísť domov, vôbec sa mi nechce počúvať, ako sa ľutuje.“ „Je to moja vina.“
Učiteľ:	(**porovnávanie**) „Ako to, že mi dávaš tú domácu úlohu tak neskoro? Minulý rok som učil tvoju sestru a ona vždy nosila všetko načas...“
Reakcie žiakov:	„Nikdy nebudem ako moja sestra.“ „Nenávidím ju.“ „Nenávidím svojho učiteľa.“
Učiteľ:	(**sarkazmus**) „No úžasné. Takže nikto v triede nevie, kedy Kolumbus objavil Ameriku. Mám taký pocit, že na túto školu chodia najneschopnejšie deti z celého okolia. IQ vašej triedy by sa dalo zvýšiť len tak, že vás postavíme na stoličky.“
Reakcie žiakov:	„Som úplný hlupák. Nič neviem.“ „Choď do kelu!“ „Mám taký pocit, že na tejto škole učia najneschopnejší učitelia z celého okolia.“
Učiteľ:	(**predpoveď**) „S takýmto prístupom k učeniu si nikdy nenájdete poriadnu prácu, pretože na žiadnu poriadnu školu sa nikdy nedostanete.“
Reakcie žiakov:	„Nemá to zmysel.“ „Som hlupaňa.“ „Tak načo sa mám potom snažiť? Vzdávam to.“

Keď sme skončili, vyľakane sme sa dívali jeden na druhého. Jana sa potom nahla a povedala to, na čo sme všetci mysleli: „Ak sme my v úlohe žiakov zažili takéto pocity hnevu a zúfalstva, čo potom musia cítiť naši žiaci v skutočnom živote?“

„A zvlášť, ak niečo podobné počúvajú aj doma," doplnila ju Mária. „Moja sestra sa so svojimi deťmi rozpráva presne takto. *Ak si nezlepšíš známky, zakážem ti televízor. Keby si chcel, pokojne by si mohol mať samé jednotky, len by si nesmel byť taký lenivý. Pozri sa na svoju sestru, ako sa pekne učí.* Vždy je na ne taká. A jej manžel za tým ešte pridá polhodinovú prednášku."

„Môj otec bol zas strašne sarkastický a vždy si myslel, že aký je vtipný a múdry*: Zase si stratila knihu z knižnice? To je skutočne výborný nápad!* Keď som bola malá, tak som tomu vôbec nerozumela. Čo má byť na strácaní kníh výborné? No ako som rástla, začala som jeho poznámky chápať a boleli ma čím ďalej, tým viac. Niekedy som mala sto chutí odpovedať mu rovnakým spôsobom. Nanešťastie sa neskôr ukázalo, že mi to ide celkom dobre, lebo hneď na prvej hodine mi sarkastické poznámky lietali z úst jedna radosť. Stačilo, aby som bola trochu rozladená Raz som sa napríklad jedného pomalšieho dieťaťa spýtala: *To si taký pomalý od prírody alebo ti v tom niekto pomáha?* Celá trieda vybuchla od smiechu."

„A taký smiech je pre učiteľa ako hudba z raja a má chuť vyostriť svoj sarkazmus do ešte väčšej dokonalosti," odvetil Karol.

„Áno, lenže niekde za všetkým tým smiechom sedí potichu jedno dieťa, ktoré bolo práve ponížené. Je to hrozné. Skončila som s tým," vyhlásila rozhodne Jana.

„A ako si to dokázala?" spýtala sa so záujmom Mária.

Jana jej nadšene odpovedala: „Keď som už učila druhý rok, mala som v triede jedno veľmi otravné dievča. Nerobilo jej problém vytiahnuť si uprostred hodiny zrkadlo a česať si vlasy. Keď som raz chcela, aby niekto pripravil krátku prezentáciu na tému starovekého Egypta, nik sa mi neprihlásil. Obzerala som sa po triede, koho na to vybrať, a pohľad mi padol na Terezu – práve si pokojne pilníkovala nechty. Ironickým a poriadne nahnevaným hlasom som prehodila: *No, rozhodne touto úlohou nepoverím Terezu, veď ona so mnou celý rok tak ústretovo spolupracuje, musím dať predsa priestor aj ostatným.* Žiaci sa rozosmiali a na moje prekvapenie Tereza aspoň zdvihla pohľad a pozrela sa na mňa. V tej chvíli som si povedala, že už nikdy viac! Ak budem chcieť niekomu niečo vytknúť, tak to musím urobiť inak. Ak budem chcieť byť vtipná, nesmie to byť na úkor detí."

„Fajn," odvetil Karol, „väčšina z toho, čo povieme deťom, im buď ublíži a budú sa cítiť zle, alebo ublížime sami sebe. Faktom ostáva, že našou prácou je predovšetkým dohliadať nato, aby sa deti správali slušne."

„Áno to je pravda," reagovala Mária. „Tak čo by mal teda učiteľ povedať? Prosím, rob toto... Prosím, nerob tamto..."

„Aha," usmiala som sa a vytiahla som knihu *Ako hovoriť, aby nás deti počúvali – Ako počúvať, aby nám deti dôverovali* a zamávala som ňou vo vzduchu. „Odpoveď sa nachá-

dza v tejto knihe.“ Ukázala som Karolovi a Márii kreslený príbeh v kapitole *Ako docieliť spoluprácu*.

„Akoby som videl príbehy z našej rodiny,“ zhodnotil Karol, keď si prezeral obrázky.

„Áno, ale deti sú deti bez ohľadu na to, či sú v škole alebo doma. Nevidím v tom veľký rozdiel,“ prehodila Mária.

„Ja v tom vidím podstatný rozdiel,“ namietal Karol. „Len si predstav jedného alebo dvoch rodičov, ktorí sa musia starať o dieťa, a učiteľa, ktorý je v triede sám a musí nastoliť poriadok medzi rovno tridsiatimi cudzími rozbláznenými deťmi.“

„To je pravda,“ pritakala Jana, „z tohto pohľadu to má učiteľ omnoho ťažšie, ale rodič to má zas náročnejšie v niečom inom. Jeho úlohou je starať sa o dieťa po celý život. Oni nemajú možnosť vypustiť ich o tretej popoludní z domu a viac sa o ne nestarať. Alebo dúfať, že od septembra im dajú lepšie deti. Na druhej strane je pravda, že bez ohľadu na to, či si v obývačke alebo v triede, použiť možno rovnaké metódy.“

Zvyšok obeda sme sa pokúšali vymyslieť nejaké použiteľné a efektívne metódy, ktoré by sa dali použiť v triede. Prišli sme na toto:

OPÍŠTE PROBLÉM

Namiesto obviňovania... *... opíšte problém*

Namiesto sarkazmu... *... opíšte problém*

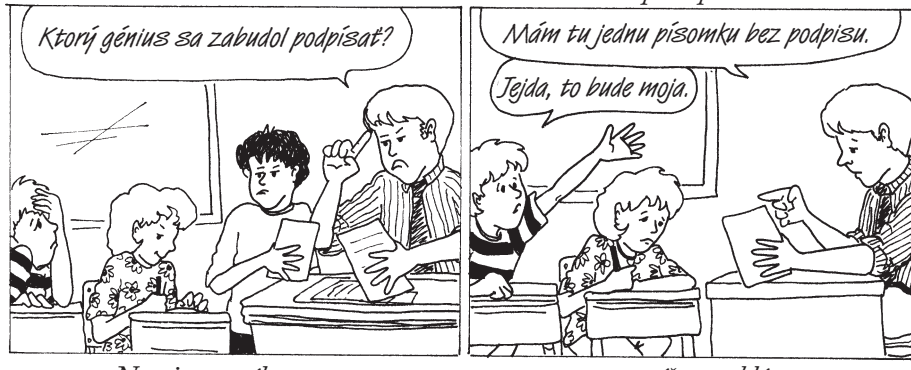

Namiesto príkazu... *... opíšte problém*

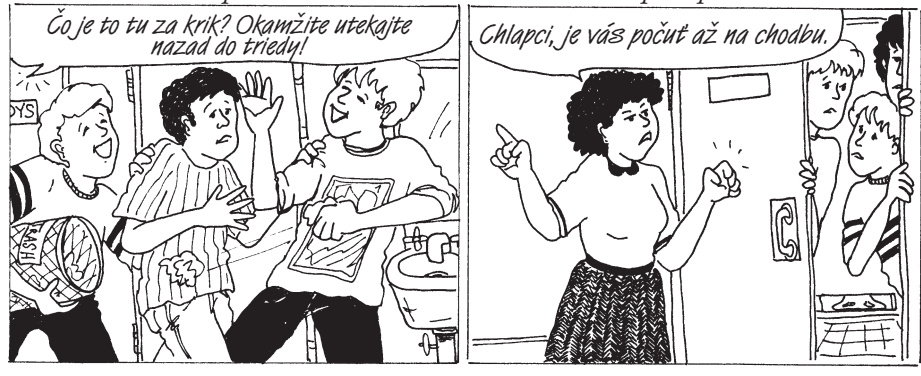

Keď učiteľ namiesto obviňovania, sarkazmu a príkazov jednoducho opíše problém, žiaci sa potom správajú oveľa ústretovejšie.

POSKYTNITE INFORMÁCIU

Keď učiteľ poskytne žiakom užitočnú informáciu bez toho, aby pritom niekoho ponižoval, žiaci menia nevhodné správanie oveľa ochotnejšie.

NAVRHNITE MOŽNOSTI

Hrozby a príkazy vyvolávajú v žiakoch pocity bezmocnosti a odporu. Výber mu otvára dvere k novým možnostiam.

POVEDZTE TO SLOVOM ALEBO GESTOM

Žiaci nemajú radi prednášky a siahodlhé vysvetľovanie či karhanie. Stačí jedno slovo alebo gesto a sami prídu na to, čo majú a nemajú robiť.

OPÍŠTE, ČO CÍTITE (VYHNITE SA NARÁŽKAM NA ŽIAKOV CHARAKTER)

Namiesto sarkazmu...

... hovorte o svojich pocitoch

Namiesto zosmiešňovania...

... hovorte o svojich pocitoch

Namiesto nadávok...

... hovorte o svojich pocitoch

Keď učiteľ opíše svoje pocity bez toho, aby pritom niekoho zosmiešnil alebo urazil, žiaci s veľkou pravdepodobnosťou zareagujú rozumne.

NAPÍŠTE TO

Deti zvyčajne zabudnú, čo im dospelí hovoria. Napísaný odkaz má inú váhu. Napríklad tento odkaz visel na zajačej klietke.

Tento odkaz dal učiteľ na škatuľku na odovzdávanie domácich úloh, lebo ho už nebavilo stále dookola pripomínať, že na papier s úlohou je potrebné napísať aj meno a dátum.

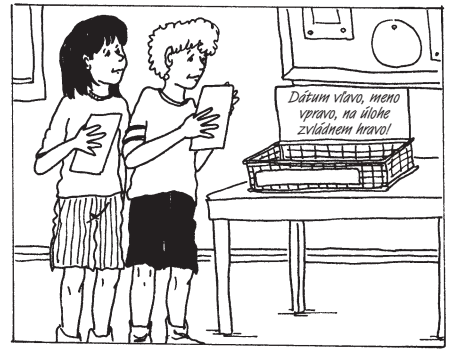

Túto správu poslal učiteľ žiačke, ktorá nepriniesla načas svoju domácu úlohu.